Bouvignelezing - De delta opnieuw uitvinden, van water beheren naar onze toekomst organiseren

Henk Ovink

19 november, 2026

Dames en heren, beste mensen,

Ik moet u iets bekennen.

Ik ben eigenlijk behoorlijk boos en heel erg bezorgd.

Ik had dus ook een heel boze lezing willen geven.

Boos, over hoe we in Nederland met water omgaan. Over het verschil tussen wat we weten en wat we doen. Tussen de urgentie die we uitspreken en de keuzes die we vervolgens uitstellen.

Maar ik ben best een vriendelijk mens, ik houd helemaal niet van boos zijn, het werkt niet, het is negatief, en ik ben natuurlijk ook een goed geschoolde diplomaat.

Dus die boze lezing krijgt u niet!

[Pauze]

Althans. Niet helemaal.

Want vriendelijk zijn en diplomatie betekenen voor mij niet dat je de moeilijke dingen onbesproken laat. Het betekent dat je ze zo bespreekt dat er daarna iets kan veranderen.

Niet vertellen wie er allemaal tekortschiet. Maar onderzoeken waarom wij, met zoveel kennis, zoveel ervaring en zoveel betrokken mensen, toch onvoldoende veranderen.

En vooral: hoe we daar samen uitkomen.

Want mijn boosheid komt niet voort uit een gebrek aan vertrouwen in Nederland.

Integendeel. Ik weet wat we kunnen.

Juist daarom vind ik dat we meer van onszelf mogen vragen.

1. WE WETEN HET. MAAR ORGANISEREN WE ONS ERNAAR?

Mijn boosheid gaat ook over de tijd die we hebben gehad om het anders te doen.

In 1972 zette Stockholm de verhouding tussen milieu, ontwikkeling en menselijk welzijn op de mondiale agenda. In 1987 gaf de commissie-Brundtland die opdracht een naam: “Our Common Future.”

Onze gezamenlijke toekomst. Niet die van één sector, één land, één ministerie of één kabinetsperiode.

Via Rio en de teleurstelling van Kopenhagen kwamen we in 2015 tot het Akkoord van Parijs.

We zijn dus niet alleen gewaarschuwd. We hebben ook afspraken gemaakt.

En we kennen de economische logica.

Stern liet bijna twintig jaar geleden al zien: vroeg en krachtig optreden tegen klimaatverandering levert meer op dan het kost. Dasgupta maakte duidelijk: onze economie staat niet buiten de natuur, maar is ervan afhankelijk.

De Global Commission on the Economics of Water, waarvan ik mede-initiatiefnemer en directeur ben, bouwt daarop voort. Ik heb gezien hoe economen, klimaatwetenschappers en beleidsmakers ~~= met Tharman Shanmugaratnam, Ngozi Okonjo-Iweala, Johan Rockström en Mariana Mazzucato als co-voorzitters =~~ tot dezelfde conclusie kwamen.

De watercyclus verbindt klimaat, natuur en economie. Wat wij verdelen over beleidsdossiers, is in werkelijkheid één samenhangend systeem.

>> **SLIDE GCEW**

Ongeveer de helft van alle regen boven land komt uit groen water: het vocht dat uit bodem en vegetatie transpireert. Hoe wij hier met land omgaan, bepaalt dus mede of het elders regent.

Ontregelen we die watercyclus verder, dan kan het bbp van hoge-inkomenslanden rond 2050 gemiddeld met acht procent krimpen. En dat van lage-inkomenslanden met tien tot vijftien procent.

Water is dus geen sector.

Het is de infrastructuur onder alle sectoren.

Alleen staat die infrastructuur op geen enkele balans.

Daar zit mijn ongeduld.

Niet omdat we niets hebben gedaan. Maar omdat we de samenhang al decennia erkennen, zonder ons er voldoende naar te organiseren.

We schrijven integrale visies.

En nemen sectorale besluiten.

We vragen mensen over grenzen heen samen te werken.

En houden hun opdrachten, budgetten en bevoegdheden binnen die grenzen.

We spreken over toekomstige generaties.

MAAR laten hun belangen telkens opnieuw concurreren met het gemak van vandaag.

De vraag is niet meer óf water, bodem, natuur en klimaat verbonden zijn.

De vraag is waarom ons bestuur die verbinding nog onvoldoende volgt.

2. ONZE KRACHT KAN OOK ONZE BEPERKING WORDEN

Laat ik beginnen met waardering.

Waardering voor de mensen bij waterschappen, gemeenten, provincies en het Rijk. Voor onderzoekers, ontwerpers, uitvoerders, boeren, activisten, natuurbeheerders, en bewoners.

Deze lezing is geen aanklacht tegen hun inzet. Het is een pleidooi om die inzet beter tot haar recht te laten komen.

Wij hebben niet alleen een wateropgave.

Wij hebben een organisatievraagstuk rond onze gezamenlijke toekomst.

En juist een land dat zo goed is geworden in waterbeheer, moet durven onderzoeken wanneer zijn eigen succesmodel te smal wordt.

En dat succesmodel begint hier, op Bouvigne, in het huis van een waterschap.

Want de waterschappen zijn ons oudste partnerschap.

Lang voordat er een Rijk was, wisten de bewoners van deze natte Lage Landen dat niemand het water alleen de baas kon. Ze legden samen dijken aan en controleerden samen elkaars onderhoud. In 1255 bekrachtigde graaf Willem II wat in Rijnland al was gegroeid: het eerste hoogheemraadschap. Daar ligt de wortel van ons poldermodel.

Dat model rustte op een eenvoudige trits: belang, betaling, zeggenschap. Wie belang heeft, betaalt mee. Wie meebetaalt, praat mee.

Rechtvaardig was dat eerste partnerschap niet. Alleen wie land bezat, had een stem. Pas sinds 1992 kiezen **alle** inwoners hun waterschapsbestuur. Het partnerschap werd breder, telkens wanneer de werkelijkheid daarom vroeg.

Nu vraagt zij dat opnieuw. Want wie zit er nog altijd niet echt aan tafel? De natuur als levend systeem, niet alleen haar eigenaren. En de komende generatie: zij heeft het grootste belang, betaalt straks de rekening van wat wij afwentelen, en heeft de minste zeggenschap.

Voor water, natuur, en die generatie is de trits volledig uit balans.

De Watercommissie pleit voor Just Water Partnerships, water-partnerschappen vanuit rechtvaardigheid: coalities van overheden, financiers, bedrijven, maatschappelijke organisaties, gemeenschappen en jongeren, die per gebied samen een transitie ontwerpen, uitvoeren én financieren.

Eigenlijk is dat het waterschap, opnieuw uitgevonden: rechtvaardiger, breder, en voor de hele watercyclus.

[Pauze]

Maar dan moet het waterschap dat ook weer willen zijn. Niet alleen de beheerder aan het einde van de keten. Maar de gastheer van het gesprek over het hele systeem: blauw en groen water, bodem, natuur, en de economie die erop rust. Niemand staat dichter bij het landschap, met een eigen democratisch mandaat en een eigen belastinggebied.

Op 17 maart kiezen we nieuwe waterschapsbesturen. Laat dat ook een verkiezing zijn over de vraag welk partnerschap wij willen zijn voor de generatie na ons.

3. WATER EN BODEM, MAAR WAAR IS HET LEVENDE SYSTEEM?

Nu ‘water en bodem sturend’.

Daar zit een noodzakelijke gedachte achter: niet alles kan overal, en niet iedere ruimtelijke wens kan zonder gevolgen op het watersysteem worden afgewenteld.

Maar als vertrekpunt voor onze toekomst is de formulering onvolledig.

Want waar is de natuur?

Niet als extra belang dat later ook nog aan tafel mag. Maar als onderdeel van het systeem zelf. Natuur is in de watercyclus geen decor. Zij helpt die kringloop in stand te houden.

U zou denken: als er één plek is waar dat rijtje wordt aangevuld, dan is het *natuurlijk* het Natuurplan.

Eind augustus verscheen het Ontwerp-Natuurplan van het kabinet, het Nederlandse antwoord op de Europese natuurherstelverordening. Het ligt nu ter inzage.

Er staat veel in waar ik blij mee ben. Dat herstel van verdroogde natuur een systeembenadering vraagt, waarbij het hele regionale watersysteem anders wordt ingericht. Dat de oorzaken van verdroging grotendeels buiten de natuurgebieden liggen. En dat we geen problemen doorschuiven naar andere regio’s of toekomstige generaties.

De analyse klopt.

Maar wat doet het plan met ‘water en bodem sturend’?

Het neemt het over. Als richtinggevend principe.

Zonder de natuur te integreren, er aan te koppelen.

[Pauze]

Dat was de makkelijkste stap geweest. Eén woord. En zelfs die stap is niet gezet.

Het plan wil niet verder gaan dan wat Europa van ons vraagt. Het is opgebouwd per artikel, per ecosysteem, per ministerie. Maar in 250 pagina's komt het woord watercyclus niet één keer voor.

En het zegt het zelf, opvallend eerlijk: alles radicaal integreren zou goede samenwerkingen kunnen verstoren. Een overkoepelende structuur kan worden ingericht. Als het nodig is.

Ik vind dat een gemiste kans.

Niet als verwijt aan de mensen die het schreven. Zij weten heel goed hoe het systeem werkt.

Vorige week vrijdag stelde het kabinet de Nota Ruimte vast.

'Water en bodem sturend' staat erin, als richtinggevend principe.

En de natuur? Die staat er weer niet bij. Na het Natuurplan nu ook de Nota Ruimte: twee keer dezelfde ene stap niet gezet. Dat is geen toeval meer. Dat is het stelsel.

De Nota Ruimte spreekt van vier integrale thema's.

Maar wie de uitvoering leest, ziet dat de ministers de keuzes 'opnemen in hun eigen programma's'.

Integraal op papier, verkokerd in de uitvoering.

Water, bodem, natuur en klimaat vormen geen verzameling beleidsonderwerpen. Ze vormen een samenhangende werkelijkheid. En die laat zich niet opdelen volgens onze departementale organisatie.

Daarom moet de samenwerking tussen Infrastructuur en Waterstaat en Landbouw en Natuur geen kwestie zijn van goede persoonlijke verhoudingen. Die samenwerking moet in de opdracht, de besluitvorming én de financiering zijn ingebouwd.

[Pauze]

Dus terug naar dat woord: sturend. Wie stuurt? Met welk mandaat?

Sturen betekent pas iets als iemand het mandaat heeft.

Misschien is ‘organiserend’ wel een veel eerlijker en beter passend woord in Nederland. Niet zachter. Juist veeleisender. En beter aansluitend op onze watertraditie en cultuur: horizontaal en met elkaar.

De watercyclus als organiserend principe voor onze ruimte, economie en samenwerking.

Met ecologische grenzen die niet onderhandelbaar zijn, en maatschappelijke keuzes waarover we juist wel moeten onderhandelen.

We kunnen polderen over de route die we nemen.

Maar niet over het bestaan van de grenzen waarbinnen we op weg moeten blijven.

4. SCHOON WATER IS GEEN SLUITPOST

Dat wordt heel concreet bij waterkwaliteit.

Schoon water is geen aanvullende ambitie. Het is een voorwaarde. Voor natuur, gezondheid, drinkwater, landbouw en economische ontwikkeling.

De Kaderrichtlijn Water bevat niet alleen een uitnodiging om ons *best* te doen. Het kabinet heeft *zelf* uiteengezet dat het om een resultaatsverplichting gaat.

Dan mogen we niet blijven organiseren alsof de waterbeheerder aan het einde van de keten moet repareren wat elders in de economie wordt veroorzaakt.

Mijn inzet zou zijn: bronaanpak vóór afwenteling.

Goedkoop is duurkoop wanneer de besparing van vandaag de schade van morgen organiseert.

De Watercommissie becijfert dat wereldwijd alleen al in landbouw, water én zuivering samen ten minste 700 miljard dollar per jaar aan subsidies omgaat die

overmatig en verkeerd gebruik en vervuiling van land en water in de hand werken.

Dat is geen Nederlands cijfer.

Maar er ligt inmiddels wel een Nederlands antwoord. Het Rijk liet 102 eigen subsidies en fiscale regelingen doorlichten op hun effect op de natuur. Het staat in datzelfde Ontwerp-Natuurplan: bij ongeveer een kwart was dat effect negatief of overwegend negatief.

De vraag is dus niet meer óf onze eigen prikkels afwenteling belonen.

De vraag is wie ze ombuigt.

Nu draaien waterschappen, drinkwaterbedrijven en uiteindelijk burgers te vaak op voor het verwijderen van wat elders in de economie wordt toegevoegd.

Dat is geen marktwerking.

Dat is een subsidie aan afwenteling.

5. EEN HOGERE DIJK IS NOG GEEN HOUDBARE SAMENLEVING

We hebben het Kennisprogramma Zeespiegelstijging nodig. Dat is belangrijk werk.

Maar de vraag hoeveel zeespiegelstijging een waterkering technisch aankan, is niet dezelfde als de vraag in welke wereld Nederland maatschappelijk en economisch kan blijven functioneren.

Het Kennisprogramma concludeerde in juni dat onze keringen technisch zeker drie meter zeespiegelstijging aankunnen. Maar in zijn eigen tijdlijnen hoort die drie meter bij het hoge uitstootscenario: een wereld die rond 2100 al ruim vier graden warmer is.

>> **slide over mitigatie**

Stel u een wereld voor die vier graden warmer is.

Dan is de vraag niet alleen hoeveel zand, beton of ruimte we nodig hebben. Dan moeten we ook vragen: wat gebeurt er met onze voedselvoorziening? Onze gezondheid? De ecosystemen waarvan we afhankelijk zijn? De stabiliteit van de landen waarmee onze economie verweven is?

Ik noem dat geen voorspelling.

Ik noem dat de noodzakelijke breedte van de vraag.

Een technisch verkende oplossingsrichting is nog geen maatschappelijk houdbaar toekomstperspectief.

Daarom kan klimaatmitigatie niet buiten ons deltaverhaal blijven.

Voor een laaggelegen delta is het beperken van de opwarming óók veiligheidsbeleid.

Mitigatie is geen klimaatbeleid naast ons waterbeleid. Het is de eerste en belangrijkste deltamaatregel.

Adaptatie mag nooit het politieke alibi worden om minder aan de oorzaken te doen.

De rechter zei het in januari al, in de Bonaire-zaak: bescherming tegen klimaatverandering vraagt van de Staat beide; minder uitstoot én meer aanpassing.

Het burgerberaad klimaat liet zien dat burgers die de tijd krijgen, steviger keuzes durven te maken dan de politiek.

Onze ambitie moet niet zijn om te leren overleven in een steeds gevaarlijker wereld.

Onze ambitie moet zijn die wereld minder gevaarlijk te maken.

6. WATER IS GEEN KOSTENPOST, MAAR HET FUNDAMENT VAN ONZE WELVAART

Want uiteindelijk wordt het waterdebat in Nederland beslist bij het geld.

De deltacommissaris rekende het dit najaar voor. De opgave tot 2050 ligt rond de veertig miljard euro, zo'n twaalf miljard boven het budget waarmee we rekenden. En de wateruitgaven moeten van ongeveer één naar minstens twee procent van ons bbp.

Dat klinkt als een kostenpost.

Maar de vraag is niet of we ons dit kunnen veroorloven. De vraag is wat we ons níet kunnen veroorloven.

Mijn Watercommissie is daar helder over: de kosten van handelen zijn zeer klein vergeleken met de schade van blijvend niets doen. En investeringen moeten we beoordelen op hun baten voor de hele economie op de lange termijn, niet op één project in één begrotingsperiode.

Daar wringt het bij ons.

In onze rekensommen tellen we de schade die een dijk voorkomt. Maar te weinig de verdroging, de bodemdaling, de verzilting, het verlies aan groen water en de vervuiling die we elders laten ontstaan.

Het Ontwerp-Natuurplan laat zien wat we daarmee missen. Volgens de eigen analyse liggen de grootste en meest robuuste baten van de maatregelen bij waterveiligheid en klimaatregulatie.

Maar in de rekensom van ons waterbeleid komen die baten niet terug.

Zo hebben we twee kassen. Een Deltafonds voor de waterwerken. En twintig miljard voor natuurherstel, gebiedsontwikkeling en landbouw.

Zonder gezamenlijke rekening.

Wat we niet meten, bestaat in onze besluiten niet.

>> **Slide drieslag**

Daarom moeten we onszelf minimaal drie vragen durven stellen bij ieder groot besluit in onze delta: Wie profiteert? Wie betaalt? En wat schuiven we door?

Het is de oude trits van de waterschappen, belang, betaling, zeggenschap, maar nu gesteld voor de hele watercyclus. En voor wie na ons komt.

Mariana Mazzucato en de Watercommissie leren ons bovendien dat overheden markten niet alleen corrigeren, maar vormgeven. Met prijzen, subsidies, regels, inkoop, leningen en garanties. In Nederland zetten we die instrumenten nog te vaak in voor de economie zoals zij is. En te weinig voor de economie die onze delta kan dragen.

Dat het anders kan, laat ons eigen Deltaprogramma zien. De Algemene Rekenkamer stelde dit jaar vast dat bijna driekwart van de onderzochte zoetwatermaatregelen vertraging opliep. Maar ook: waar het Rijk meefinancierde en regionale overheden vroeg betrokken waren, liep het wél volgens plan.

Geld is dus niet alleen een middel.

Geld is een vorm van regie.

Cees Veerman begreep dat. Zijn commissie wilde een Deltafonds op afstand van politieke kortetermijnprioriteiten. Dat was visionair. Maar het werd een fonds voor kunstwerken. Voor dijken, keringen, sluizen en gemalen.

>> **slide Johan Rockström**

Wie de watercyclus serieus neemt, heeft ook een fonds nodig voor sponsen, bodems, natuur en schone bronnen. Niet als subsidie achteraf. Maar als investering in het fundament zelf.

Wie water vasthoudt, natuur herstelt of ruimte maakt voor de rivier, levert een publieke dienst. Die waarde hoort op onze balans.

De economie is niet de reden waarom we de watercyclus niet kunnen herstellen.

Zij is de reden waarom we het *moeten* doen.

7. NIET AFSCHEID NEMEN VAN HET DELTAPROGRAMMA, MAAR VAN ZIJN BEGRENZING

En daarmee kom ik bij het Deltaprogramma.

Nederland heeft met een langjarig nationaal programma iets waardevols opgebouwd. Het verbindt waterveiligheid, zoetwater en ruimtelijke adaptatie en legt jaarlijks verantwoording af. Dat verdient erkenning.

Maar erkenning is geen vrijstelling van vernieuwing.

De deltacommissaris zei het in september zelf, bij de tweede herijking: doorgaan op de huidige koers is geen optie. De grenzen van het huidige stelsel worden dus al van binnenuit benoemd. Dat verdient steun. En het verdient een antwoord.

Leg het Deltaprogramma naast het Natuurplan, en u ziet een spiegelbeeld.

Het Deltaprogramma ziet de natuur als randvoorwaarde.

En het Natuurplan ziet het watersysteem als gegeven.

Twee nationale programma's die elkaar elk als context behandelen.

En de samenhang blijft van niemand.

Dat is geen toeval. Het staat in de wet. Sinds 2011 onderscheidt de Deltawet de wettelijke opgaven, waterveiligheid en zoetwater, van 'ambities op andere beleidsterreinen'. Die mogen meedoen, 'mits deze niet ten koste gaan van de opgaven'. Natuur werd zo een ambitie.

In 2027 komt het samen: het definitieve Natuurplan, de nieuwe stroomgebiedbeheerplannen voor de Kaderrichtlijn Water, en de start van een derde Deltacommissie.

Dat kan het jaar worden waarin we de schotten opnieuw vastzetten.

Of het jaar waarin we ze eindelijk weghalen!

Daarom pleit ik natuurlijk ook niet voor de afschaffing van het Deltaprogramma. Ik pleit voor zijn heruitvinding.

Een nationaal programma moet meer kunnen dan afstemmen wat afzonderlijke organisaties al doen. Het moet ~~ook~~ agenderen wat nog nergens verantwoordelijkheid krijgt. Aanjagen wat tussen departementen blijft liggen. En

zichtbaar maken wanneer bestaande belangen een noodzakelijke verandering blokkeren.

Niet buiten de democratie. Maar ten dienste van een democratie die ook verantwoordelijkheid moet nemen voor mensen die nu nog niet kunnen meepraten.

Die opdracht kan een programma zichzelf niet geven.

Daarvoor is een opdracht van buiten nodig.

En die kans ligt er nu.

8. EEN DERDE DELTACOMMISSIE, MET EEN OPDRACHT ZO BREED ALS DE OPGAVE

Op voorstel van de Deltacommissaris heeft minister Karremans aangekondigd een derde Deltacommissie in te stellen. In 2027 moet zij aan het werk. Dat is goed nieuws.

De eerste Deltacommissie gaf ons na 1953 de Deltawerken. De tweede, onder leiding van Cees Veerman, gaf ons in 2008 een Deltaprogramma, een Deltawet, een Deltacommissaris en een Deltafonds. En Veerman keek toen al verder dan de dijk: naar wonen, landbouw, natuur, landschap en energie.

Maar de waarde van een commissie begint bij haar opdracht.

De minister omschreef die als de vraag “hoe we de komende decennia omgaan met waterveiligheid en watertekorten.” Dat is belangrijk. Maar dat is smaller dan de opgave van vandaag. Smaller zelfs dan de opdracht van Veerman.

De Deltacommissaris wil de commissie terecht ook laten kijken naar de financiering, haar aanvullen met mensen van buiten de watersector, en de gevolgen van waterkeuzes laten wegen voor economie, ruimte en natuur.

Ik weet uit eigen ervaring: een advies is pas zo sterk als zijn opdracht. Daarom schreven we in Weerbaar Waterland niet alleen een strategie, maar ook wie regie voert, met welk mandaat en met welk geld.

Komende week spreekt de Tweede Kamer in het wetgevingsoverleg Water over de toekomst van onze wateraanpak. Laat ik daarom vanaf Bouvigne een voorstel doen voor die opdracht.

9. EEN OPDRACHT IN ZES ELEMENTEN.

Ten eerste: de vraag. Niet alleen: hoe houden we Nederland veilig en van zoetwater voorzien? Maar: welke inrichting van onze delta én van onze economie houdt Nederland veilig, gezond en welvarend binnen de grenzen van de watercyclus?

Breng daarin het Deltaprogramma, het Natuurplan en de plannen voor de Kaderrichtlijn Water samen. Niet als drie trajecten die met elkaar afstemmen, maar als één opgave.

Ten tweede: mitigatie hoort erbij. Laat de commissie niet alleen toetsen wat onze keringen aankunnen, maar wat onze samenleving aankan. En laat haar zichtbaar maken wat iedere extra tiende graad opwarming betekent voor de rekening van onze delta.

Ten derde: de economie. Vraag om een delta-economische verkenning. Hoeveel water vragen onze sectoren, wat stoten zij uit, hoeveel ruimte en bodem gebruiken zij, en wat wentelen zij af? En werk transitiepaden uit met de sectoren die het meest van de delta vragen: haven en industrie, landbouw en glastuinbouw, energie en verstedelijking. Rond missies, zoals de Watercommissie voorstelt: voedselproductie die de waterbasis versterkt, industrie die water schoonhoudt en hergebruikt, woningbouw die ook een veiliger en gezonder landschap oplevert. Niet tegen die sectoren. Maar met hen.

Ten vierde: het geld. Vraag niet alleen of het Deltafonds groot genoeg is. Vraag of het het juiste fonds is. Ontwerp een financieringsarchitectuur voor de hele watercyclus: met zekerheid over kabinetsperioden heen, met de vervuiler die betaalt en wie profiteert die bijdraagt, met schadelijke prikkels die worden omgebogen, en met gebiedsbudgetten die niet stranden op de schotten tussen water, natuur en landbouw.

Ten vijfde: het mandaat. Een Deltawet die past bij deze bredere opgave, en die de knip van 2011 tussen opgaven en ambities opheft. Met een deltacommissaris die positie heeft tegenover alle betrokken departementen – van water en landbouw tot klimaat, wonen, economie en financiën – en die publiek mag signaleren wanneer beleid elkaar tegenwerkt. ‘Geen macht, veel kracht’, heette die positie in 2016. Voor deze opgave is kracht alleen niet genoeg. Met een programma dat van alle overheden is, met de waterschappen als mede-eigenaar en niet als loket, en met een structurele stem voor de mensen die de gevolgen van keuzes dragen, nu en straks. En met onafhankelijke tegenspraak: niet alleen tellen hoeveel maatregelen zijn uitgevoerd, maar toetsen of ze de kwetsbaarheid werkelijk verkleinen.

Ten zesde: samenstelling en tempo. Een commissie met ingenieurs, maar ook met economen, ecologen, boeren, ondernemers, financiers en jonge mensen – als volwaardig lid, niet als klankbord. Met Vlaanderen aan tafel waar onze watersystemen gedeeld zijn. Met een advies binnen een jaar. En met één afspraak voor de tussentijd: geen grote besluiten die de keuzeruimte van de commissie kleiner maken.

Ook het definitieve Natuurplan, dat in 2027 klaar moet zijn, moet die ruimte openhouden.

Want het risico dat in de Kamer al werd benoemd, is reëel: dat we blijven studeren, terwijl we zouden moeten kiezen.

Een derde Deltacommissie mag geen wachtkamer worden.

Zij moet een versneller zijn.

De Nota Ruimte zegt dat we nog niet hoeven te kiezen. Maar integreren kan nu al. Beleid, middelen en bestuur.

Want dat moet zij opleveren! Niet alleen nog een rapport. Maar een vernieuwde Deltawet, een fonds voor de hele watercyclus, en een Deltaprogramma met het mandaat om samenhang te organiseren.

Veerman leerde ons samen te werken met water.

De derde Deltacommissie zou ons moeten leren onze economie en ons bestuur in te richten naar de gehele watercyclus.

10. VLAANDEREN ALS PARTNER, NIET ALS VOETNOOT

En waarschijnlijk moeten we deze heruitvinding niet alleen doen.

Na de waterbom van 2021 mocht ik het Expertenpanel hoogwaterbeveiliging voorzitten dat de Vlaamse Regering adviseerde. Ik zeg dus niet dat Vlaanderen klaar is. Ik weet beter dan wie ook hoeveel werk er nog ligt.

Maar Weerbaar Waterland verbond de fysieke opgave aan een andere manier van organiseren: doelen per deelbekken, lokale gebiedscoalities, regie, structurele financiering en grensoverschrijdende samenwerking.

Niet alleen maatregelen bedenken. Ook organiseren wie ze samen kan uitvoeren.

In de sponslandschappen, met Workroom en de betrokken gebiedspartners, wordt dat concreet. Daar ontmoeten hydrologische modellen de praktijk van boeren, gemeenten, natuurbeheerders en bewoners.

En daar blijkt ook hoe weerbarstig verandering is. Een maatregel kan hydrologisch verstandig zijn en toch vastlopen op grondgebruik, voorfinanciering, subsidieregels of de onzekerheid van een ondernemer.

Dat is geen bijzaak.

Dat ís het werk.

De spons zit niet alleen in de bodem. De ruimte om hem te herstellen moet ook in onze instituties zitten.

En in de manier waarop we met elkaar aan tafel zitten. Wat in die sponslandschappen minstens zo belangrijk is als het model, is een veilige ruimte. Waar het gaat om mensen, niet om posities. Waar een boer, een ecoloog, een ambtenaar en een jongere van rol mogen wisselen, en ‘dat mag niet’ niet meteen het laatste woord heeft. Ontwerp maakt die ruimte: het maakt de toekomst tastbaar, en wie heeft meegetekend, gaat er ook voor staan.

Dat is het verschil tussen onderhandelen en samenwerken. Onderhandelen eindigt bij een gemiddelde. Samenwerken zoekt maximale waarde. Zo is de polder ooit begonnen: niet als compromis, maar uit noodzaak, samen.

Maar de volgende stap is dat gedeelde kennis leidt tot gedeelde keuzes. Over vasthouden en afvoeren. Over landgebruik en natuurherstel. Over wie investeert, wie profiteert en wie betaalt.

Daarom stel ik voor een gezamenlijke Vlaams-Nederlandse delta-agenda te ontwikkelen. Niet meteen één nieuwe organisatie. Wel een gezamenlijke opdracht.

Begin waar de verwevenheid evident is: in de gedeelde stroomgebieden en landschappen van Maas en Schelde.

Het Natuurplan wijst zelf al plekken aan. Het ziet kansen om waterveiligheid op lange termijn te verbinden met de uitbreiding van estuaria, onder meer langs de Westerschelde. Ook de Maas is in beeld om vrij-stromende rivieren vorm te geven. Laten we die kansen samen met Vlaanderen uitwerken.

Niet omdat onze bestuurlijke systemen hetzelfde moeten worden. Maar omdat hun verschillen geen reden mogen blijven om een samenhangend watersysteem onsamenhangend te behandelen.

11. EEN UITNODIGING DIE NIET VRIJBLIJVEND IS

Beste mensen,

Nederland moet niet in Europa uitleggen waarom de ambitie voor onze delta omlaag moet. Wij zouden moeten laten zien waarom een gezamenlijke ambitie ons sterker maakt.

Ook bij natuurherstel. Niet het minimum van wat Europa vraagt, maar wat onze delta nu en in de toekomst nodig heeft.

Onze watergeschiedenis geeft ons geen vrijbrief. Zij geeft ons een opdracht.

Ik begon met mijn boosheid.

Maar boosheid is geen programma. En verontwaardiging is nog geen samenwerking.

Daarom wil ik eindigen met een voorstel: een gezamenlijke vernieuwingsagenda voor onze delta, met drie concrete onderdelen. En met één oproep.

ÉÉN: Een derde Deltacommissie met een opdracht die zo breed is als de opgave: de hele watercyclus – water, bodem én natuur –, mitigatie als eerste deltamaatregel naast adaptatie, de economie die erop rust, en het geld en het mandaat om uit te voeren.

TWEE: Een Vlaams-Nederlandse agenda die bestaande kennis en gebiedsinitiatieven verbindt aan gezamenlijke besluiten en investeringen – met Vlaanderen ook aan tafel bij die commissie.

DRIE: En een beperkt aantal gebiedscoalities als Nederlandse Just Water Partnerships, met de waterschappen als gastheer. Veilige ruimtes waarin overheden, boeren, bedrijven, natuurbeheerders, bewoners en de komende generatie samen ontwerpen. Coalities die niet alleen mogen experimenteren, maar ook de middelen en institutionele steun krijgen om uit te voeren wat aantoonbaar werkt – en die hun lessen rechtstreeks inbrengen bij de commissie.

Niet opnieuw een pilot zonder vervolg.

Niet opnieuw een visie zonder eigenaar.

Maar een opdracht met mensen, middelen, termijnen en openbare verantwoording.

En dan mijn oproep, aan de jongste mensen in deze zaal.

Wacht niet tot jullie worden uitgenodigd. Kom aan tafel om ons te provoceren, en blijf om partner te zijn. Het is onze rekening die jullie straks betalen. Op 1 februari is de kandidaatstelling voor de waterschapsverkiezingen: ons oudste partnerschap heeft jullie nodig, ook als bestuurder. Hebben jullie je al gemeld?

>> **laatste slide**

Ik vraag dit alles niet omdat ik het vertrouwen in onze instituties heb verloren. Integendeel. Onze voorgangers, van de eerste polderbesturen tot Veerman,

hebben de delta niet veilig gemaakt door hun organisaties heilig te verklaren. Zij vonden nieuwe vormen toen de opgave daarom vroeg. Die moed is nu aan ons.

Laat ik het daarom zo scherp zeggen als ik kan.

Mitigatie is de eerste adaptatie.

Natuur is geen ambitie, maar infrastructuur.

Schoon water is geen sluitpost, maar voorwaarde.

Afwenteling is geen besparing, maar een lening op de toekomst.

Samenwerken is geen gemiddelde, maar maximale waarde.

De volgende generatie is geen doelgroep, maar partner.

En een Deltacommissie is geen wachtkamer, maar een versneller.

[Pauze]

De grenzen van onze ministeries zijn door mensen gemaakt.

De grenzen tussen onze landen ook.

De grens tussen onze generatie en de volgende trekken we zelfs elke dag opnieuw, met elk besluit dat we uitstellen.

En dus kunnen we zelf besluiten dat die grenzen niet langer het einde van onze verantwoordelijkheid zijn. Maar het begin.

Dat lijkt me een goede opdracht voor de Lage Landen.

En er is geen betere plek om te beginnen dan hier, op Bouvigne. In het huis van ons oudste partnerschap.

Laten we onze Delta, ons landschap, en onze economie samen opnieuw uitvinden.

Dank u wel.

Henk Ovink, 19 november, 2026

Bronnen

- Global Commission on the Economics of Water (2024), Executive Summary – groen water en neerslag, bbp-effecten 2050, subsidies van ten minste US$700 miljard per jaar, kosten van niet-handelen, beoordeling van investeringen op langetermijnbaten: https://economicsofwater.watercommission.org/report/executive-summary-economics-of-water.pdf

- Mazzucato, M. & Kühn von Burgsdorff, L. (2025), A Mission-Oriented Approach to Governing Our Global Water Challenges and Opportunities, IIPP Policy Brief 31: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10210967/1/Mazzucato_water_challenges_and_opportunitiesties.pdf

- Dutch Climate Risk (2026), tekort van 12 miljard in het Deltafonds: https://dutchclimaterisk.nl/secundaire-navigatie/news/2026/delta-commissioner-warns-twelve-billion-euro/

- NOS (2026), wateruitgaven van één naar minstens twee procent van het bbp: https://nos.nl/artikel/2630054-miljarden-extra-nodig-voor-wateraanpak-maar-zelfs-dan-niet-alle-schade-te-voorkomen

- Unie van Waterschappen (2026), “Doorgaan op de huidige koers is geen optie”: https://unievanwaterschappen.nl/deltacommissaris-doorgaan-op-de-huidige-koers-is-geen-optie

- Algemene Rekenkamer (2026), uitvoering zoetwatermaatregelen: https://english.rekenkamer.nl/latest/news/2026/09/03/implementation-of-freshwater-measures-delayed-damage-caused-by-drought-increasing-in-the-netherlands

- Deltacommissie (2008), Samen werken met water (Deltafonds, Deltawet, kosten en aanbevelingen): https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31710-1-b1.pdf

- Tweede Kamer, stenogram begrotingsbehandeling IenW, 29 oktober 2026 (aankondiging derde Deltacommissie; vraag van de heer Grinwis over “oeverloos studeren”): https://ikregeer.nl/tweede-kamer/document/2026D54303

- Waterforum (5 november 2026), Deltacommissaris wil vroegtijdige afspraken over financiering grote waterwerken (start 2027; financieringssystematiek; mensen van buiten de watersector): https://www.waterforum.net/deltacommissaris-wil-vroegtijdige-afspraken-over-financiering-grote-waterwerken/

- Vlaams Parlement, gedachtewisseling over Weerbaar Waterland (tien acties, o.a. ‘water, bodem en klimaat sturen’, driemaal mandaat, waterzekerheidsfonds): https://vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1658410/verslag/1660067

- Mededeling aan de Vlaamse Regering over het advies van het expertenpanel hoogwaterbeveiliging (ingesteld 22 oktober 2021): https://themis.vlaanderen.be/files/62c6f3764173eb000c001346/download

- Tweede Kamer, wetgevingsoverleg Water, 23 november 2026: https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2026A02981

- Ministerie van LVVN (2026), Ontwerp-Natuurplan (31 augustus 2026) - systeembenadering verdroging en oorzaken buiten natuurgebieden (p. 47–48), ‘water en bodem sturend’ als richtinggevend principe (p. 48), “niet verder dan wat Europa van ons vraagt” (p. 5), geen problemen doorschuiven (p. 36), grootste baten bij waterveiligheid en klimaatregulatie (p. 61), 102 financiële en fiscale regelingen (p. 66–67), €20 miljard coalitieakkoord (p. 7), estuaria en waterveiligheid (p. 80), geen allesomvattende structuur (p. 184), definitief plan 1 september 2027 (p. 6): https://www.onslevendlandschap.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2026/08/31/ontwerp-natuurplan/ontwerp-natuurplan-2026.pdf

- Rijksoverheid, Nederlandse natuur sneller herstellen (natuurherstelverordening; ter inzage november 2026):

https://www.rijksoverheid.nl/themas/klimaat-milieu-en-natuur/natuur-en-biodiversiteit/nederlandse-natuur-sneller-herstellen-natuurherstelverordening

- PBL/WUR (2 september 2026), Reflectie op hoofdlijnen op het Ontwerp-Natuurplan (achtergrond voor vragen uit de zaal): https://www.pbl.nl/publicaties/reflectie-op-hoofdlijnen-op-het-nederlandse-ontwerp-natuurplan-voor-de-implementatie-van-de-europese

- Canon van Nederland, Van polderbestuur naar hoogheemraadschap (Rijnland 1255; poldermodel teruggevoerd op overleg in de hoogheemraadschappen): https://www.canonvannederland.nl/nl/page/206559/van-polderbestuur-naar-hoogheemraadschap

- Nationaal Archief, Waterschapsverkiezingen (oorspronkelijk alleen landeigenaren stemgerechtigd; geen stemrecht voor vrouwen, kleine boeren en pachters): https://www.nationaalarchief.nl/beleven/nieuws/waterschapsverkiezingen

- Kennisknooppunt Participatie, Oprichting hoogheemraadschap Rijnland (1255) (bewoners verenigden zich; pas sinds 1992 kiesrecht voor alle inwoners): https://www.kennisknooppuntparticipatie.nl/canon-van-participatie/oprichting-hoogheemraadschap-rijnland

- Unie van Waterschappen, Water besturen (trits belang-betaling-zeggenschap; eigen bestuur en belastinggebied): https://unievanwaterschappen.nl/wp-content/uploads/2019/06/Water-besturen-2019.pdf

- GCEW (2024), hoofdstuk 7, Just Water Partnerships (ontwerp, uitvoering en financiering van transities; belangen van alle groepen): https://economicsofwater.watercommission.org/report/chapter-7-economics-of-water.pdf

- GCEW (2025), Brief Intergenerational intersections and the economics of water (Just Water Partnerships als intra- en intergenerationele coalities, inclusief jongeren): https://watercommission.org/wp-content/uploads/2025/05/GCEW-Brief-Intergenerational-intersections-and-the-economics-of-water-2025-05-29.pdf

- Kiesraad, Verkiezingskalender Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen 2027 (kandidaatstelling 1 februari, stemming 17 maart 2027): https://www.kiesraad.nl/documenten/2026/05/28/verkiezingskalender-provinciale-staten--en-waterschapsverkiezingen-2027

- Kamerstukken II 2010/11, 32 304, nr. 29, amendement-Lucas (opgaven en ‘ambities op andere beleidsterreinen’, ‘mits deze niet ten koste gaan van de opgaven’): https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-29.html

- Veld, P. e.a. (2016), Op peil: evaluatie Deltawet (‘geen macht, veel kracht’, p. 29): https://www.eerstekamer.nl/overig/20160701/op_peil_wettelijke_ex_post/document

- Kennisprogramma Zeespiegelstijging (2026), einddocument, bijlage 1 (tijdlijn hoog: 1 → 3 meter, SSP5-8.5, circa 4,4 °C rond 2100): https://www.deltaprogramma.nl/kennisprogramma-zeespiegelstijging